

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 33.

У НОВОМ САДУ 14. АВГУСТА 1886.

ГОД. II.

СТАРА КЊИГА.

Не знам кад, — по врло давно,
Нашао сам књигу стару
И марљиво ја је чувам,
К'о светињу људске душе,
Јер из ове читам књиге,
Људске боле, људске бриге.

Из редова разбацаних
Просијава светла мис'о —
Морао је мудар бити,
Ко је ову књигу пис'о!
Из ње читам штогод хоћу,
Читам дању, читам ноћу.

У проласку наших дана,
Што у тавну вечност плоче,
Односећи таште снове,
У болима људских рана,
У јауку очајања,
Лежи смис'о књиге ове —
А љубити који уме,
Он је појми и разуме.

Београд.

Војислав.

РАТНИК.

ПРИПОВЕТКА ИЗ НАРОДА.

I. Збогом!

Ћећам се свега, а како и не бих, кад сам својим очима гледао. Баш се воделе! Не тајим пред светом: ја не бих тако могао учинити. Не бих могао! Она лена као зора, а умиљата као... та нема на свету ништа тако умиљато! И он оде, остави ју!

Овако било.

Вече се спустило. Месечина пробила и кроз најгушће грање дудово. Пред Скокићевих прозорих игра коло. То је било коло! Није као оно варошко Ђифтанско већ бесно подупавско. Па онда онај гајдаш! Ниси га никад чуо!

Али не може ни он у сваки пут онако да свира. Онда се раздрагао, а знао и зашто...

Стане пред Милана а Милан да се искида играјући. Ко да знао, да потоњи пут нуз ну игра.

— Милане, за бога, немој ме тако трзати. Тако сам се уморила.

Он заустави коло. Окрену јој се уву па јој нешто шапу.

Она саже главу.

Некако стајала у присенку Јелкићевог дуда па писам видио, али све мислим: и суза јој канула.

Милан даде гајдашу форинту.

— Ево ти још ово! Свирај!

Опет поче коло.

Милан игра, не видиш да дира ногом земљу. Тако до неко доба ноћи.

Уједанпут заустави коло.

— Време је, браћо! — викну.

Неколико момака дођоше му ближе.

Он држи њу за руку.

— Маро! Сви знају да се волемо, све село! Мајку ми није жао оставити; тебе ми жао! Ма

шта друго да је, не бих те оставио, а сад морам! Дужност је српска велика. Браћа се подигла, а мало их. Нас зову, да им помогнемо. Идем, Маро, идем, сунце моје! Кад непријатељ подлегне, кад га се ослободимо, доћићу, а пре ми се немој надати!

— Не иди! Умрећу!

— Не плачи, не жали! Ти знаш, кад кажем: морам, колико је то! Ти чекај! Али чекај верно, са чистим срцем, као сунце! Немој, кад дођем, да чујем: »вака је била.« Погинем ли, доћиће ти ова марама. Познај ју, твоја је!

— Никад нећу преко тебе на другог мислити; познајеш ме ваљда?

— Таква остани. Сад збогом!

Пригрли ју на груди, и пољуби љутећи у мала усташца и пусти.

Она вришти, заценила се, а он ни главе да окрене. Стао међу другове на разговара.

Договорише се и одвојише од осталих.

Други момци и девојке залармаше а њих девет, као девет Југовића:

— Збогом, браћо! Збогом, сестре миле!

Мару држе, хоће и она с њима, а он ни главе да обрне.

Мени ударише сузе.

— Милане, брате, стани!

Они стали.

— У овај мах новаца немам, да ти дам на пут, али ево ти мој сат. За њега можеш у нужди добити коју форинту. Сад збогом, браћо, и срећно!

Ижљубим се с њима те они одоше певајући.

2. К о д М а р е.

Сутра бруји село, како отишли у добровољце и како Милан запретио Мари, да се не сме удати.

То није за Мару баш леп глас, али она и не слуша. Није јој стало, шта свет говори.

Прошло неколико дана, ја ју нисам виђао. Била увек на пољу, на послу.

У недељу одем колу. Она не дође.

Волио сам, да се с њом састанем, да о Милану разговарам. Знао сам и неке новости за њу, хтео сам да јој кажем, да су добровољци улогорени на Дрини и да су пре један дан имали окршаја са непријатељем.

Све узалуд, ње нема на нема.

Тако и другу недељу.

Са ње почех забрављати на моју бележ-

ничку службу. Врбах ју на сокаку, да с њом разговарам, али ју нигде не сретох.

Сретох њену другарицу.

— А што сама, Соко?

— А с киме ћу?

— Де ти Мара?

— Она не може.

— Њој Милан није казао, да не иде у коло, већ да га чека.

— Ишла би она, али је болесна.

Ја сам претрнуо.

— Болесна?! Откад?

— Већ две недеље.

— Сирота!

— Тако ослабила, господине не би ју познали.

— Бих ли ју ја, Соко, могао видети?

— Па отидите.

— А шта ће свет?

— Она не мари.

Ја одем.

Мара лежи на белим душецима а коса јој лепо углађена и наменшена.

Кад ме видела, зачудила се. Укочени јој поглед карао ме, што дођох, да јој померим мир и тишину.

— Добар дан, Маро!

— Да бог да, господине! Ваљда имате штогод?

— Имам, за Милана. Пише ми мој један друг, ђак, који се бори у једном реду са Миланом.

— Јесу ли већ отерали Турке? Кад ће доћи?

— То ми не јавља. За Милана каже, да се бори као јунак; кад јуриша, вито око себе прави.

Она се насмеја.

— Тако он мени говорио да ће бити. А је л' те, господине, он не може погинути?

— Не може, Маро! Бог ће његов живот чувати за тебе. Неће дуго трајати, па ево њега.

Тако сам тешио Мару, ма да сам знао из новина, колико се Србија заплела с Турцима.

Она је гледала мирно и све ми веровала.

— А где ти је мати, Маро? — запитам.

— Мора да је отишла, да купи, што утреба, кад ја умрем. Све мисли, да ћу ја умрети.

— Ако ти је право, да ја сутра дођем, ја ћу јој већ рећи —

— О, само ви дођите. Ви тако много знате о Милану.

Отишао сам кући.

До вечере сам седио и размишљао о Ми-

лану и Мари. Завидио сам му због ње. Осећао сам, да ју волим, али зар да јој то споменем, кад сам чуо њихове потоње речи? Она ће му остати верна, па ма ју запросио први момак у селу.

Устанем и одем у крчму. То сам вече први пут дубље загледао у чашу. Касно у ноћ отишао сам кући.

Сутрадан после ручка одем опет њој.

На прозорима су били чаршави раширени, да је хлад, а собна су врата била отворена. На клуши код фуруне седила је њена мати.

Хтедох још издалека да проговорим, али стара махну руком, да ћутим.

Ћутећи сам сео до старе и гледао у лепо лице Марино.

— Мара ми приповедала за вас — шапу ми стара. — Па дођите, господине, сваки дан, дођите!

Мануо сам главом, да хоћу.

— Шта мислите, господине, хоће ли умрети? — запита ме и убриса сузу.

— На то немојте ни мислити. Она није на самрти болесна. Мало јој се само дало на жао па — а кад то прође, оздравиће.

Мало после пробудила се. Ја сам ју тешко као и јуче, да ће Милан скоро доћи.

Кад сам пошао, мало се већ била разве-селила.

3. Одбила ме.

За неколико дана па Мара богме оздравила. Ја сам јој одлазио сваки дан.

Мати није знала како да ми благодари друкчије, већ ми скројила сади кошуљу.

То пукло по селу, не знам како, али доста, да сам чуо сутрадан у вече:

„Натарош се опно,
Сву кошуљу полио,
Што му Мара шила сама
И њезина мама — еј!“

Мара изиђе на глас. Мени шила кошуљу; ја тамо сваки дан. Биће их доста, који ће рећи, кад Милан кући дође: »вака и вака Мара била.« Осим нас двоје нико не може знати, да међу нама нема ништа, осим што ју ја волим. Милан би ју убио, да чује ружну. То и она зна.

Како би било, да с њом о томе разговарам? Сутра одем.

Мара, кад ме виде, побеже... Седио сам са њеном матером.

— А где је Мара?

— Некуд оде.

Нисам хтео рећи, да сам ју видио. Кажем ја онда матери све: колико волем Мару и да бих је узео.

Сирота стара у први мах није веровала, а после се толико радовала, да се побојала, е ћу се »попишманити.«

Сутра опет одем. Нађем Мару невеселу; мало пре морала је плакати.

— Господине! Ви нисте чули песму?

— Јесам.

— Понда —

— Што долазим?

— Та —

— Шта ће Милан? Је ли?

— Чули сте, кад је пошао.

— Зато сам и дошао. Ти си самном већ изишла на глас. Оп ти не би никад веровао, да није истина. А бог зна, хоће ли и доћи. Око њега падају танад као киша, па ко може стојати добар, да га досад већ није које погодило. Па докле ћеш онда чекати?

— Он би ми послао мараму.

— А можда је и онај погинуо, коме је он дао мараму, да ти донесе.

Она ме погледа презорно.

— Ја хоћу да се женим. У теби сам досад нашао најлепшу девојку. Пођи за мене!

— Нећу!

— Не волеш ме?

— Досад као брата, јер сте ми о Милану толико приповедали. А сад је Милан погинуо. Сад вас мрзим.

— Али и ако није погинуо, па дође, кад чује, да си ми дала кошуљу, шта ћеш му казати? А тога се ваљда нећеш одрећи?

— Нећу. Али ако друго што буде чуо, рећићу, да није истина; да сам чиста као сунце, као што је он заповедио; да сам онаква, као што сам и била.

— Он неће веровати.

— И ако неће, ја ћу га чекати, као што сам му се заверила. Али ви, господине, не долазите више овамо, јер никад нећу бити овде, кад доћете.

Послушао сам ју; никад више нисам одлазио онамо. Песме нису још дуго после трајале.

Њу сам само каткад виђао, кад иде с чесме.

Слушао сам, да је после мене имала много просилаца; ни за кога није хтела.

4. Добровољци.

Пред јесен дођоше Миланови другови. Побегли. Србија их презирала, а напред гонила

у бој. За три месеца крвљења са непријатељем добили само шајкаче на главу!! Дошли у оним кошуљама и хаљинама, у којима отишли.

Тако награђени зар они, који оставише старе родитеље, љубе и веренице?!

Милан није дошао.

Рекоше ми, да се променио, постарао, а да се бије као ниједан.

— А како с новцем? — запитам.

— Никако. Има, кад смо били гладни два дана, а немамо за што хлеба купити; морали смо плачкати.

— То Милану добро дошао онај сат, што му дадох.

Они се насмејаше.

А Младен Кромпир ће на то:

— Још код првих бојева узеше га од њега, јер су мислили, да је у боју задобио. Кажу, однеће у Београд на кад буде рат свршен, сваком ће се отплатити, што је задобио.

— Па он и даље остао!

— Још ни нама није дао да дођемо. Побегли смо а он не зна.

— То је прави осветник! А шта за Мару каже!

— За њу говори, да зна, да ће га чекати.

— И чека га. — Помислио сам у себи.

После тог разговора одведем момке у крчму на их мало прочастим.

5. Р а т н и к.

Већ се и саонице путем виђају. Дрво пуца од љуте зиме, а моја љубав никако да охладни.

Мару сам виђао само у цркви, где се као смирен монах богу моли.

Баш на Три јерарха после подне седим и пишем »Застави«, да пошљем скупљене прилоге и приложнике за српске рањенике, а пред моју кућу стадоше саонице.

Погледим, ко је. У саоницах седи човек, жут, изолован. На њему хаљине руског козака.

Познао сам, да је озебао, те похитим брату Русу на сусрет.

Једва познадох Милана. У истину, поста-рао се.

— Милане, јуначе! Здраво!

— Дођох управо вама, господине, да се згрејем и одморим — па ми пружи две штаке.

Знао сам одмах, шта значе, па не могах речи проговорити. Срце ми се цепало у грудима. Гле, пре наки момак!

Човек, што га довезао, поможе му, да се сиђе. Ја му пружим штаке.

Ћутећи уђосмо у собу.

— Кад си рањен?

— Лицом на св. Николу. О то су били страшни болови.

— Мора да си награђен за ту жртву? А чуо сам за твоје јунаштво.

— Са овим — показа ми два бронзена одличја.

— Од тог се не можеш ранити? Теби пара треба.

— Један ми господин у министарству рече: Иди на проси, није те нико ни звао!

Заћутасмо.

— Дакле, ми се овде мучимо и скупљамо прилоге за рањенике, а они тако с вама?

— А ко им може што за то?

Опет заћутасмо.

— Шта ће Мара? — Запитам.

— За њу сам погинуо; нек се уда.

— Би ли се срдио, да ју ја узмем?

— Волио бих. Од ње пећете наћи верније љубе.

— То знам.

Милан се зажарио.

— Хајдмо к њојзи, Милане, ако си се одгрејао.

Одосмо.

Путем га нико није познао.

Ја куцнем на врата.

Нико се не одазва, а ја отворих.

Мара клечи пред иконом.

Милану полетеше сузе. Осетих и ја своје на руци.

— Маро! Сунце моје! Знам, за кога се молиш. Где танад пада, ту бог не помаже.

Она скочи на његове речи. Полети му.

— Волеш ме још и сад? — па јој показа, да нема ноге.

— Милане!

Пала је.

Где јој мајка била онда, не знам, али не беше дома.

Ја је положим на постељу и довичем њену комшиницу да ју причува, а ми пођосмо.

— Јуло! Ја сам Милан Рајић; познајеш ли ме? — рече комшиници.

— Ију боже!

— Ево узми ову мараму па подај Мари, кад се пробуди... Она ће знати, шта значи.

Одосмо.

— Хоћу одмах да идем одавде! — рече, кад дођосмо у мој стан.

— А куда?

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Овде немам више никога. Село ме неће ранити; идем!

Ја скушим ону суму, што хтедох да пошљем »Застави«.

— Ево ти, брате ратниче! И онако није вредно да онамо пиљем.

— Да су ми саонице до Черевиха! — Рече ми.

Нађем му.

6. Свршетак.

Сутрадан нисам ишао Мари.

Јуче одох.

Већ није знала за себе, а Миланову је мараму држала грчевито у руци.

Мати њена је плакала а и ја сам.

Пред подне одох у општинску кућу. Нисам ишао на ручак; радио сам до пред вече.

Пред вече забруји велико звоно. Срце ми задрхће у грудима. Стрепио сам, не макох се с места, већ сам радио помамно и даље.

Кад не могах даље од помрчине, изађох.

На вратих стоји општински послужитељ.

— Кога то огласише?

— Мару Белићеву.

Срце ми се следи.

Дођох овамо, да га разгрејем. Од јуче пијем, брате, и плачем, а не знам, кога да окривим.

Данас после подне пронеше је на гробље.

* * *

Е то ми је испречао пријан мој, бележник Паја Н.

— То је, Пајо, грозно! — Рекох ја, и налијем у чаше,

Он убриса сузе па искапи.

Ћутали смо неко време. Паја наједаред прекиде, лупнув чашу о сто, да се сва распштала, па викну:

— Је-л' то бог хтео, или ако није, ко ће му за то одговарати?!

Очи му закрвавиле.

— Ја, Пајо, идем: већ је скоро зора.

Сутра сам отпутовао.

7. Допуна.

Данас на Сретеније година је дана, како сам се са Пајом бележником растао. И он је умрло. Сирома! Силно пиће га оборило.

Сад, кад је умрло, издајем на јавност његову приповетку. Мало ћу још допунити.

Милан се Рајић убио у Футогу у Бачкој. Није могао да — запроси.

Ко ће за његову душу одговарати?

Сигурно онај велики господин, што му рече: Иди па проси, није те нико ни звао.

Б. Јовановић

ЦРТИЦЕ УГЉЕНОМ.

О Д Х Е Н Р И К А Ш Е Н К Ј Е В И Ч А.

С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈЕО.

ГЛАВА ПРВА,

у којој се упознајемо са јунацима и чисто слутимо, шта ће даље да буде.

У селу Глупинцима у писарници сеоскога кнеза било је тихо као у гробу. Сеоски кнез, постарији сељанин, по имену Фрања Бурак, седио за столом и с напрегнутом пажњом дрљао нешто на артији а сеоски писар, млади и „пунонадежни“ господин Золзикјевич стајао код прозора и бранио се од мува.

Мува је било у писарници тма божја. Зидови, упљувани од њих, изгубили своју стару боју. Уплувано било и стакло на слици, што је висила над столом, упљувана артија, распеће, општинске књиге и т. д.

Муве су милиле и по самом кнезу, као да је он прост одборник, али особито их привлачила напомадисана глава господина Золзикјевича, што је мирисала на каранфил . . . Над том главом купио их се читав рој; врвиле су по раздељцима косе, остављајући за собом живе, покретљиве, црне мрље. Госпо-

дин Золзикјевич подигне час по пажљиво руку, па је нагло спусти; чујеш у један мах пљесак, рој се зуком дигне у ваздух а господин Золзикјевич сагне главу, вади прстима лешине из косе, па их баца на земљу.

Био је четврти сахат по подне; по целом селу царевала тишина, јер се људи разишли на посао, само се под прозором чешала крава о зид, помаљајући час по слинаву њушку на прозор.

Кад-и-кад забаци тешку главу, бранећи се од мува, па груне рогом о зид, а господин Золзикјевич само провири, па се продере: Хај-но! Курјак те. . .

Онда се огледа у огледалу, што је висило близу прозора и поправи косу.

Кнез ће да прекине ћутање.

— Дед', господине Золзикјевичу, напишите ви тај рапурт, мени некако не иде од руке. Напоследку, ви сте писар.

Случајно господину Золзикјевичу нису биле све

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

козе на броју, а кад му нису козе на броју, морао је кнез све сам да ради.

— Шта је онда, ако сам писар? — осече се презирно. Писар је за то, да пише начеонику и коме-сару, а не кнезу, као што сте ви. Пишите сами.

За тим надовеже с мајестетичним презиром:

— А шта ми је кнез? Простак, па крај! Начини од простака штогод хоћеш, простак остаје простак. После поправи косу и опет се погледа у огледало.

Кнез је то здраво примио к срцу, па плане:

— Где сад! Као да ја нисам пио чај са самим коњусарем?

— И то ми је нешто, чај! — одговори немарно Золзијевич. — Можда је још био и без арака.

— Е да! баш с араком.

— Хајд' нек је и с араком, али ја зато опет нећу да пишем рапорт.

— Кад сте ви тако деликатан физик, што сте се молили за писара? — одазва се љутито кнез.

— А, баш сам вас молио. Ја сам само због познанства с начеоником. . . .

— И то ми је познанство; кад дође амо, а ви мањи од макова зрна. . . .

— Бураче! Бураче! ја видим, ви и сувише пружате језик. Већ су ми ти ваши паорј кост у грлу, скупа са вашим писарством. Образован се човек само попростачи међу вама. Ако се ражљутим, манућу и писарство и вас до врага.

— Е да! а шта ћете онда?

— Шта? Мислите, да ћу сушити зубе без вашег писарства?

Образован се човек зна свагда да нађе. Не бојте се ви за образована човека. Ето, баш јуче ми вели ревизор Столбицки: „Јес' чуо, Золзијевичу, од тебе би био ђаво а не подревизор, јер ти знаш, како трава расте!“ То ви можете казати глупаку. Пљунем ја на ваше писарство. Образован човек. . . .

— Где јако! неће свет зато пропасти.

— Свет неће пропасти, али ви ћете писати по протоколима, као куком по леду. Биће вам топло, кад вам оцепе неколико врућих.

Кнез се почео чешкати.

— Што сте одмах на крај срца?

— А ви што сте разглавили вилице. . . .

— Та но, но. . . .

И опет настала тишина, само је кнежево перо полако цврчало по артији.

Најзад се кнез усправи, отаре перо о хаљину, па рече:

— Хвала Богу, готово је!

— Дед' да чујем, шта сте нашкорали.

— Шта бих шкрабао. Исписао сам акуратно све, што треба.

— Читајте, кад кажем!

Кнез узео артију обема рукама и стаде да чита: „Кнезу села Дангубоваца. У име Оца и Сина и Духа Светога Амин. Начеоник каз'о: попис војника одмах послати до Госпојине и тамо код вас матрице у парохији код господина попе и ти наши сељани иду вама на косидбу, разумете, да се испишу и ко-саче послати пред Госпојину од осамнаест година, јер ако то не учините, добићете по кауку, шта себи и вама желим. Амин.

Поштовани кнез слушао је сваке недеље, како попа завршује придигу, мислио је дакле, да тако мора да буде и да то одговара свима захтевима званичнога стила. За то време господин Золзијевич мал' није пукао од смеха.

— Зар тако? — запита.

— Напишите ви боље.

— Да бо'ме да ћу написати, јер је срамота за целе Глупинце.

То рече па седе, узео перо у руку, заокружи њиме у ваздуху неколико пута, као да добије маха и поче брзо да пише. За тили час донис беше готов а аутор поправи косу па прочита ово:

„Кнез села Глупинаца кнезу села Дангубоваца!“

„Будућ' да војничке листе, гласом наредбе високе владе имају бити готове у тај и тај дан, те и те године, кнезу села Дангубоваца ставља се до знања, да матрикуле сељана глупиначких, налазеће се у парохијалном уреду, из славно истога подигне и кнезу села Глупинаца у најкраћем року достави. Сељане пак села Глупинаца налазеће се на радњи у Дангубовцима има у тај и тај дан на лице моста поставити.“

Кнез је све гутао те речи, а на лицу му се огледала пажња и чисто религијозна сабраност духа. Како му је то све било лепо, све на длаку званично! Узми на прилику почетак: „Будућ' да војничке листе гласом наредбе и т. д.“ Кнез је врло зазирао од тога: „Будућ да“, ал' никако да га научи; оно истина, знао је мало да почне, па ту и тутило! А код Золзијевича иде то као вода, да ни у окружној канцеларији не мож' бити боље. Сад још само надимити печат, притиснути га на артију, да се сто све тресе, па готов посао.

— Е бадава, што ти је глава, глава — примети кнез.

— Наравно — рече одобровољени Золзијевич — па опет сам само писар, то јест онај, што књи-ге пише.

— А зар ви и књиге пишете?

— Питате, као да не знате; да ко пише протоколе?

— Тако је — рече кнез, а затим надовеже: Листе ће стићи као муња.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Ето сад гледајте, да се село отресе којекаквих лола.

— Ђаво ће их се отрести!

— Но ја вам лепо кажем, да се начеоник тужи, како је у Глупницих свет покварен. Вечито, вели, лочу. Бурак, вели, не држи људе у корди, он је и одговоран.

— Знам ја одмах, — рече кнез — да ће се на мени кола скрхати. Кад је оно Розаљка Ковачева затруднила, суд јој досудио двадесет и пет, нека други пут зна, да то девојци не доликује. Ко је осудио? Ја? Боже сахрани; тако је судио суд. Шта се мене тиче? Марим ја, ако ће све затруднити. Суд осуди, а после вика на мене.

Крава је у тај мах тако силно грунула о зид, да се сва канцеларија затреса.

— Хај-но! Курјак те изео . . . . продере се бесно кнез.

Писар је досад свеудиљ седио за столом а сад се диже и стаде се снова огледати у огледалу.

— Тако вам и треба — настави — што не пазите. Из тог ће се пића ђаво излећи. Једна шугава овца све опуга — одвлачи људе у крчму.

— Што јест, јест, ал ја не знам ни за какво пијанчење; напослетку, кад се човек наради у пољу, треба да се мало и напије.

— А ја вам кажем само то, кад се опростите Рѣпе, биће све добро.

— Могу ли му главу одсећи?

— То не, ал сад су пописи за војску. Записати га у листу, нек извуче нумеру, па готов пос'о.

Та он је ожењен, има већ сина од године дана.

— А ко то тамо зна? Он не би ишао, да се тужи, а све и да иде, не би га слушали. У време војачења нема се каде.

— О господине писару! господине писару! као да вама није стало толико до пијанства, колико до Репине, а то је баш грехота.

— А шта се то вас тиче? Боље гледајте, шта ћете са својим сином, јер и њему је двадесет година, и он ће да вуче коцку.

— Знам ја то, ал ја га не дам. Ако није на ино, ја ћу га искупити.

— О! кад би били тако богати . . .

— Имам, хвала Богу, нешто бакара, није много, али тек, тек . . .

— И ви ћете бакром намирити осам сто рубаља?

— Кад кажем, да ћу платити, платићу ма и у бакру а после, ако Бог да, па останем кнез, накрмићу ја то, његовом помоћу, за какве две године.

— То је сад друго питање, хоћете ли накрмити или не. Треба богме и мени, не дам ја све вама. Образован човек има увек више трошка него прост;

а кад би Рѣпу записали место вашег сина, ту би и ви уштедили . . . осам сто рубаља не мож' наћи на путу.

Кнез се мало замислио. Нада, да ће толику своту заштедити, почела да га замамљује, да му се љупко смеши.

Хм! — рече најзад — ствар је, знате, врло ту-гаљива.

— За то ви не берите бриге.

— Баш тога се и бојим; ви ћете удесити, а ја ћу искијати.

— Ако вам се хоће, платите осам сто рубаља.

— Не кажем, да ми не би било жао . . .

— Па кад мислите, да ћете накрмити, што да вам је жао?

У осталом немојте ви да се баш сувише уздате у своју кнежевину. Још за вас све не знају, али да знаду, што ја знам . . .

— Ви узимате више канцеларијског новца, него ја.

— Не мислим то, већ оно, што је некад било . . .

— Не бојим се! Што су ми заповедали, то сам радио.

— Нека, нека! то ћете ви на другом месту казати.

После тих речи узео господин писар своју, зеленим извезену чапку и изиђе из канцеларије. Сунце се већ смиривало; људи се враћали из поља. По-најпре ерете петорицу косаца, с косама на плећих, који му се дубоко поклонили, поздравивши га са: „Хваљен Исус!“, али господин писар само климнуо главом, не отпоздравивши са: „Навек“, јер је мислио, да то ученом човеку не приличи. Да је господин Золзикјевич био учен, то су сви листом знали, а посумњати су могли само злотвори и злобници, којима је три у оку свака личност, што надвиси главом обични ниво, па им не да, да мирно спавају.

Да имамо, као што би требало, животопис свију наших славних људи, у животопису тога ванреднога човека читали би, да је основне науке поцрпао у Ословицама, главном месту окружја ословичког, у коме су били и Глупници. У седамнаестој години живота свога дошао је млађани Золзикјевич већ до другог разреда, а био би исто тако рано доспео и у више разреде, да нису изненада наступила бурна времена, која су прекинула једанпут за свагда његову чисто научну каријеру. Завитлан заносом, као и сваки млад човек, Золзикјевич, кога је и иначе гонила неправда професорска, истакао се на чело својих колега, који су живље осећали, и начинио ма-чију музику својим гониоцима; подерао књиге, изломио лењире, пера и раскрстивши с Минервом, пошао новом стазом. Идући том новом стазом доспео је до општинског писарства и, као што смо чули, сањао је непрестано о подревизорству.

Није му ни као писару било зло. Темељно зна-
не буди у свакоме поштовање, а како је, као што
рекох, мој симпатични јунак знао по нешто за сва-
кога становника округа ословичког, сви су без раз-
лике гајили према њему поштовање, помешано с не-
ком обазривошћу, да се не би како замерили тако
ванредној личности. Клањала му се услед тога и
интелигентна лица, клањали се и сељаци скидајући
још из далека чапке и поздрављали га са: „Хва-
љен Исус!“ Сад видим, да морам мало јасније рас-
тумачити читаоцима, зашто није отпоздрављао го-
сподин Золзикјевич са обичним: „на веке векова“.

Споменуо сам већ, како је мислио, да то ученом
човеку не доликује. Чисто самостални духови обично
су смели и радикални. Тако је и Золзикјевич про-
нашао да је: „душа пара, па крај!“ Осим тога читао
је господин писар баш сад издање варшавског књи-
жара Breslauer-а под насловом: „Изабела шпа-
њолска или Тајне двора мадридског“. Тај,
без поговора, славни роман тако му се допао, тако
га је занео, да је у своје време мислио манути све,
па отићи у Шпанију. „Срећа је послужила Марфо-
рија, мишљаше у себи, зашто да и мени не буде
на руци? Био би јемачно и отишао, јер се сад уве-
рио, да се „човек у том глупом крају само руини-
ра“, али су га срећом спречиле друге прилике, о
којима ће ова епопеја доцније говорити.

Из те „Изабеле шпањолске“, која је излазила у
свескама код господина Breslauer-а у већу славу
наше књижевности, поцрпао је господин Золзикјевич
врло скептичне назоре о свештенству а после и о
свему, што се посредно или непосредно тиче свеш-
тенства. За то није ни отпоздрављао косцима уо-
бичајеним: „на веке векова“, већ се ћутке упутио
даље. Иде он тако, иде, док не сретне девојке са
српови на раменима, које се враћале са жетве. Баш
су пролазиле мимо велику каљугу, па миле све јед-
на за другом, подигнувши одостраг сукње, да
се могле видети црвене ноге. Сад се тек господин
Золзикјевич пробуди: „Како је, голубице моје“, ста-
не па стазу, па чим која наиђе, а он је загрли, цмо-
кне, а затим, да буде шалвив, гурне је у брљу.
Девојке стале цикати: и-ју! и-ју! и кикотати се, да
си им могао видети кутњаке. После, кад су већ
прошле, слушао је господин писар чисто с неким
задовољством, како једна другој говори: „Ал ти је
то леп господичић, тај наш писар!“ „Па румен као
јабука!“ А трећа ће додати: Глава му мирише као
ружа; кад те загрли, чисто обневидиш! Господин
писар пошао даље пун лепих мисли. Близу једне
колебе чује у један мах, где о њему говоре, па ста-
не за плот. Иза плота би густ вотњак, у њему пче-
лињак а недалеко од пчелињака стале две бабе, па

се разговарају. Једна чистила кромпир из крила а
друга говорила:

— Еј, моја Стахова! све се бојим да ми Франка
не узму у војнике; кад помислим на то, чисто ме
језа прође.

А Стахова ће на то:

— Писару одмах, само писару. Ако он не изра-
ди, нико неће израдити.

— А с чим да одем к њему, моја друго. Не мо-
жеш му ни прићи празних руку. Кнез је бољи; до-
несеш му рака, ил' масла, ил' лана, ил' кокошку,
он ти све прими, није пробирач. А писар ни да по-
гледа. Здравом држи на себе. Код њега мораш одмах
развезати чвор, па с рубљом на среду.

— Вала то нећеш доживити — прогунђа писар
— да ја од тебе примим јаја ил' кокоши! Мислиш
ти, да сам ја твој које-ко? шта ли? Ено ти кнеза,
па му носи кокошку.

Мислећи тако, раскрили трешњове гране и већ
хтеде да се јави женама, кад али се зачу у један
мах одостраг зврјање бричке. Писар се осврне и
погледа онамо. У брички седи млади академичар,
накривио чапку па дими, а возио га баш тај Фран-
ко, о ком се бабе мало час разговарале. Академи-
чар се промоли из бричке, спази господина Золзи-
кјевича, мане руком, па му довикне:

— Како је, Золзикјевичу? Има ли што ново?
помадишеш ли се још с два прста?

— Слуга, господине! — одазва се Золзикјевич
клањајући се, а кад бричка одмакла, прогунђа за
њим полако:

— Скрхао врат, пре н'о што дођеш.

Господин писар није трпио тога академичара.
Био је то рођак господштине Скорабјевских, те је
увек долазио к њима о феријама. Золзикјевич не
само да га није трпио, него га се и клонио као
живе ватре, јер је то био заједало, велики кицош,
Золзикјевича је сваком приликом хотимице исмевао
а поред тога он једини, у целој околици, није од
Золзикјевича зазирао.

Једанпут шта више упаде и у општинско веће
па скреса Золзикјевичу у брк, да је глуп, а сеља-
нима, да не треба да га слушају. Золзикјевич би
уживао, да му се освети . . . шта му је могао? За
друге је бар колико-толико знао, али за њега баш
ништа.

Није му било најмилије, што је дошао тај ака-
демичар, за то се намргођен упутио даље и није се
зауставио, док није приспео до једне колебе, која је
била мало у страни. Та је колеба била можда сиромаш-
нија од осталих, али је изгледала врло спретно.
Испред ње свуда лепо почињено а двориште по-
суто иђиротом. Уз плот сложене биле цепанице, а

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

у једној на пању ударена сикира. Мало даље отворен амбар а поред њега шуна, која је служила и као свињац и као стаја; даље још била ограда, у којој је пасео коњ, скачући с ноге на ногу. Пред свињцем се пружило ђубриште, у коме су лежале две свиње. Патке пловиле по брљи. На дрвљанику чепркао пето по иверју, па кад нађе зрно или црвића, стане га дрека, док се не искупе све кокошке, да се грабе и отимају.

Пред врати од колебе тукла жена на сецалу конопљу певајући: „Ој та дада! Ој та дада! дадана!“ Поред ње лежао пас са опруженим предњим ногама, хватајући муве, које су слетале на раздерано му уво.

Жена је била млада, својих двадесет година, и необично лепа. На глави имала обичну женску цегу а на себи кошуљу, везану црвеном траком. Била је здрава као дрен, широка у плећима и бедрима, вистаса, жива, једном речи: срна.

Црте су јој биле нежне, глава мала а пут више бела, само тек мало позлаћена од сунца; велике црне очи, обрве као писане, нос мали на танак а уста као трешња. Лепа црна коса отимала се испод цеге.

Кад се писар примакао, скочи пас, што је лежао поред сецала, подавије реп, па стаде да режи, показујући час по зубе, као да се смеши.

— Шибе гаров! — викне звучним, нежним гласом жена — вил' у твој дан!

— Добро вече, Репина! — поче писар.

— Бог добро дао, господине писару! — прихвати Репина, бијући и даље конопљу.

— Је ли ваш код куће?

— Ради у шуми.

— Штета. Има нешто за њега у општини.

То „нешто“ у општини увек значи код простих људи неко зло.

Репина престала бити, погледа бојажљиво и запита усплахилено:

— А шта то?

Господин писар уђе у тај мах на врата и приђе јој сасвим близу.

— Хајд' да вас пољубим, па ћу вам казати.

— Баталите ви то! — обречне се жена.

Но господин писар већ ју загрлио и привукао к себи.

— Господине, викају! — цикне Репина, жестоко се отимајући.

Душо моја... Марија!

— Го-господине! бојите л' се ви Бога? господине!

Преклињући га отимала се све јаче, али и Золзијевић био јаки, па не пушта.

У том тренутку прискочи јој гаров у помоћ. Накострешила му се длака иза врата, па као бесан, заурлавајући јуриши на писара, а како је на писару био кратак капутић, мој ти гаров за чакшире, дохвати за њих, па повуци, дохвати за месо, па повуци и тек кад је осетио, да је пуна њушка, поче бесно да трза главом и да кида.

— Исусе! Маријо! дерао се писар, заборавивши да и он спада међу *esprits forts*.

Ал гаров не хтеде да пусти све дотле, док се писар не дочена неке цепке, па стаде одостраг млатати те гаров најзад добивши по крстинама, одскочи жалосно урлајући. Онда опет наново пође да наваљује.

— Терај то псето, терај тога врага! — дерао се писар, машући очајно цепком.

Жена дрекне на псето и истера га напоље.

Настала тишина; гледали у чуду једно у друго.

— Куку мени! Шта се то вама на мени допало? стаде се јадати Репина, уплашивши се од тог крвавог свршетка.

— Осветићу вам се! — дерао се писар. — Осветићу вам се! Чекајте само! Рѣпа ће у војнике. Хтео сам да браним... али сад... Доћићете ви још мени... Осветићу вам се!..

Жена пребледила, као да је ко ударио сикиром у главу, раширила руке, зинула, као да хоће што да каже, ал господин писар међутим подиже са земље везену чанку и оде без обзира, машући у једној руци цепком а другом заклањајући поценане црне чакшире.

(Наставиће се.)

ДЕВЕТИ ДАН.

ПУТНИЧКА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

У црну слутњу оправдава пошјета Ибраим-аге код кнежевима Станка. Ту се замеће један лијеп дијалог, у ком турски дипломат истиче углед и силу султанову.

Хришћанство пада

Све од Будима до Цариграда!

Што у гроб није, робље је наше,
До ове мале земљице ваше!

Станко пресијеца тај разговор, е би могли у крупне ујест, па га пита за Стамбул и за султана. А Ибраим-ага једва дочекао, да Стамбулу и Исламу химну испјева.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Што би свијет без Стамбула?
 Што би Стамбул без јунака?
 А јунаци инокосни
 Бише били без Турака!

— — — — —
 Јест, књаже млади, Стамбул је глава
 Градова свијех и наша слава...
 Извор је моћи и величине,
 Свједок јунаштва, наше врлине!

Па му напомиње, што се у Стамбулу може
 наћ' само!

А то је пусто женско чељаде,
 С којима наши јунаци сладе
 Живот, који је посвећен вјери;
 О, ту је јато хурија кћери!

Па бијесне хате:

А имамо и Арапа,
 Који јашу бедевије,
 Од којијех ластавица
 У трк бржа тица није....

Станко.

Вјера ви је мало туна,
 А остало све је боље.

Ето Ибраим-аги лијене згоде:

О, да знадеш, млади књаже,
 Што рај за нас Турке спрема —
 За најгорег од Турака,
 Тога добра сад цар нема!

Ах, слатко је Турчин бити!
 Човјек друго што бит може?
 А што Турчин ти нијеси,
 Књаже млади — жали боже!

Ах, да ти је сркнут' меда
 Наше вјере, нашег дина,
 И да ти је чут доброту
 Благог срца падишина!

И да ти је Стамбул виђет'
 И кубета и мунаре!
 О, при томе што је Жабљак
 И Црквица у Понаре?!

Што је Зета при простору
 Ципан ц'јеле Румелије?
 Што је мала Црна Гора
 Спрам Бугарске и Србије?!

Што је Ловћен спрам Балкана?
 Што је Иван при падиши?
 Син Иванов ти си мали —
 Син падишин био б' виши!

Што ће једна само жена?
 Што ће једна заручница?
 Што ће соко, када нема
 Јато танких јаребица?!

Што ће борба, што ће муке
 И залудно опирање —
 Кад међ слугом и међ краљем
 Остаје ти за бирање?!

И одмах устаје да иде а Станко га зами-
 шљено пита, када се враћа у Стамбул. Он му
 па то одговара, да би радиј био, да га није
 ни сад видио; толико му је мило, што га је
 познао. А цар ће га питати великом радозна-
 лошћу за Станка.

Станко.

Зар је цар чуја за личност моју?

Ибраим.

А што цар не зна? Зна цио свијет!
 Зна, да си човјек, јунака цвијет!
 Зна, да у бега два сина има
 И да је стариј рад Латинима;
 Ти да си човјек, дирек горштака!
 Да сличеш бегу, вођи јунака.

Ибраим је успио. Станко га жели опет
 виђети, прије него крене. Пошто је сам остао,
 иза дугог ћутања наставља:

Краљ!... Румелија... Балкан... ил слуга...
 Наклоност царска... питања друга!...
 Држим, мисле у Цариград нешто...
 За све ћу агу испитат вјешто.

(Шетајући по одаји.)

„Што је Зета при простору
 „Ципан ц'јеле Румелије?
 „Што је мала Црна Гора
 „Спрам Бугарске и Србије?

„Што је Ловћен спрам Балкана?
 „Што је Иван при падиши?
 „Син Иванов ти си мали,
 „Син султанов био б' виши.

И већ ми познајемо потурицу, али нас ве-
 лико злочинство опет не изненађује: ми смо то
 предошјећали по првом оном монологу Стан-
 кову. Ајдемо даље. Ко зна? Силна је моћ љу-
 бави. Љубав још може Станка зауставити.

Прије поласка Станкова на великој забави
 у Иван-беговијем дворовима открива му Даница
 бол и страх са његовог одласка:

Мој ће ти спомен из срца, главе,
 Бојни успјеси, сјај ратне славе
 Истргнут', Станко, бојим се млада!?

Станко.

Цијелог свијета управа, влада
За овим да ме походом чека,
Нећу је, нећу! бих свјету река;
Кад с тобом не бих д'јелит је мога',
Не бих је, не бих, тако ми бога!

Па јој даје љубавну пјесму, што јој је си-
ноћ написао, а ни она није чист израз плама
љубави силне његове.

Она је већа,

Знај, и надбача све величине
Метежи ове б'јеле свјетине.

Али се ту још не растају. Станко ће шју-
тра на ручак у Бериславцима код кнеза Пе-
руна, оца Даничина, ће је позвао и Ибраим-
агу. Што је ту било пак, на позорницу се не
види, али ћемо чути.

Други чин почиње баш у Бериславцима. Ту
је Станков шатор на повратку из Арбаније, а
он под шатором спава. Пред шатором се раз-
говарају Иво и Угљеша, Станкови момци, и из
тог дијалога њихова дознајемо, како се Станко
као храбар јунак и велики војсковођа у Арба-
нији показао; дознајемо још, да се једне ноћи
саставио са Ибраим-агом; да му је пишао нека
писма, која је писмоноша послао у Жабљак,
мјесто да их преда коме су ишла; и зато је
Станко тако напрасно позван натраг у Жабљак.
Кад се Станко пробудио, кажује момцима, што
му се снијевало, да му сан тумаче. Па пита
Угљешу, како је то,

Да те чак овђе баш насред Зете
Златана твоја дочека, сrete?
Није л' из Кроје које писамце?

Угљеша.

Не! . . . ко је знава', о Господару,
Да ћеш осванут на ову бару!?
Свак јутрос мисли, да си под Кроју,
Сва Зета пјева за славу твоју!
Чуло се много твоје храбрости
И смјелог маха твоје младости!

И још му каже, како се чуло било, да су
га Турци уфатили и жива у Једрене у сужан-
ство опремили. Али га прекида Станко, наре-
ђује му ручак и гуслара, да му објед буде слађи.
Па остаје сам под шатором и ш њим савјест
кнежевића црногорскога, која га мучи, те по-
чиње овај монолог увијем лијепијем описом Зете:

Дивна је Зета и Кучка гора
И све је дивно управ до мора!
Строг ли је Ловћен и Проклетија,
Лијеп је Гарач, дивна Румија!

Поља су родна, богата села,
А чељад здрава, чила, весела!
Орна је стока, зорни су људи,
Мој отац Иво право им суди!
Сва Зета доња до Тесалије
Горњој се овој ни примаћ' није!
На ц'јелу раван од Матагуџа
Па ћерај горе до тврда Спужа,
Шеница с' жути ка суво злато,
Доље онамо, ено гле! блато!
Ова Морача, што трчи доље,
Ове рјечице, што режу поље,
Све је то дивно, све је чаробно,
Само је ово сеоце кобно! . . .

Ах Бериславци! ах Бериславци!

Бериславци кобно!? Г'њијездо Даничино!?
Да! Ту је обећао старом Ибраим-аги, да ће
предат цару Зету, издат оца, потурчит се! . . .

Кобно је ово мјестанце мало
Оно се, Боже, данас проишло! . . .

(Много премишља на наставља.)

Али ми султан сав Балкан дава,
О каква је то красна држава!

Иво остарао, Деспот пао, Јанко разбијен а Ер-
цег и Кастриот мало се држе, па ћу

На пустом њину ја се ширити,
На три краљевства, ја краљ сам бити!
Скадар ћу главним начинит гр дом
Пољеншат Зету умнијем радом,
Рају ће она подобра бити,
Српске ће виле по њој се вити,
На сјајан трон ми Даница сјати —
Ах, то не могу још ишчекати!

Тренутак је страшан. Час га савјест мучи
па проклиње Бериславце, а час гледа кулу Пе-
рунову:

Оно је башта мога цвијета,
Оно најљепши крај од свијета!

Час му је пред очима казна издајнице, а час
трон, с кога ће му Даница сијати! Борба, коју
обични људи не могу издржати; карактер, који
нам у свој својој страхоти импонује. Како је ку-
каван, ништав према Станку карактер Јакши-
ћевог Станише, који из просте освете, без
икакве више сврхе, без икаквог услова иде у
турски стан, па ту чека као роб, да приступи
непријатељу!

Само ова појава Станка у Бериславцима

није добро технички изведена. Станко у Бериславцима ноћи и обједује шјутрадан под шатором! А ће му је Даница? Он је не тражи, нити је види, док се случајно није к њему сама приближила!

Даница запијева за Станком, који је у турском сужањству. Марта је ћепи. Али Даница својој другарици отвара срце: боји се, да књагиња Мара, мати Станкова, не поквари.

Боже! Али што? о то не мари!
Тек наше брзо видио краје,
Само да дође и да не траје...

Марта је пита, зашто би била противна браку њиховоме, а Даница:

Перуна кћер сам, проста племића,
Од мале куће спрам Црнојевића,
Који од Балше још племе броје,
С Херцег-Стефаном тамо се своје,
И с Радул-бегом и с Љубовићем
И с пјеном племства, са Бранковићем.
Па с тога свјетлост њезина не да,
На род ми мали с презрењем гледа!...

Марта куне књагињу Мару.

Не да Бог, Марто! не да Бог друго!
Она, све њено живјели дуго!
Боже јој брзо доведи Станка,
А моја мржња била јој лака!
Све што из близа Станка се тиче,
Ја не дам, Марто, да с' на то виче!...

Станко тај дијалог скривен слуша, па од једном живо јој се приближи. Када га виђе Даница, у несвијест пада. Марта и Станко је унесе под шатор, па око ње раде да се поврати. У томе јављају слуге Станку, да од Понара хитају овамо неки људи па коњима. Станко оставља Марту код Данице, а он им излази у сусрет. Долази кнез Деан и Перун са пратњом, да Станка срету. Питају се за здравље. Жале погинуле јунаке. Станко прича о Скендербегу; каже, како чека помоћ од папе.

Деан.

Благо том, ко се у кога пада!
Падне ли, онај у пади пада...
А ми немамо без Бога само,
Па још им помоћ шиљемо тамо.

Станко.

Тако је, кнеже, на зло смо мјесто,
Те крв прољеват морамо често.
Па виђи, тамо залуд се бисмо,
Не знам, Деане, што се вратисмо!

Усред ми боја наредба дође,
Писа ми отац, писа ми Ђорђе:
„Поврати војску и иди кући
Више се немој с Турцима тући“.

Деан му каже, да зна за то писмо, и за узрок му.

Нађена писма врло су јасна,
Смјер и побуда зла им, ужасна!
Ал отац Иво све ће то скрити,
На јавно о том ништ' неће бити!
Ти ћеш се оцу покорит Иву,
Баћиће писма у ватру живу,
Ни црна земља знат' за то неће!
На двору бићеш ти лице треће,
Чисто и сјајно без пријекора,
Славит те Зета, сва Црна Гора!
А у осталом ко Турке може
За ишта икад вјероват, Боже?!
Маћ ће им запне, лаж употребе,
Су оба срества привлаче себе...

Станко.

Како је коме, мени се чини,
Бољи су Турци него Латини;
Млацима Ђорђе ако је склоњен,
Ја, тазбином му и њиме гоњен,
За инат Рима, за инат папе
Млетачком лафу нећу у шане!...

Деан.

Није на томе наша држава!
Догод је Ива и наших глава,
Сви ћемо пасти, то неће бити,
Нас неће нико, знај, предобити.
Ко да нам такне завичај мили?
Којој се бисмо пустили сили?
Нек све Хришћанство Мурат савлада,
Нас неће, вјеруј, неће никада!...

А Дужду пријети, ако Бар узме, да би
Вреута, Ловћен, Бијела Гора
Будву му, Котор, све крајем мора
Спршили часом до Метковића —
Таква је држава Црнојевића!
Бога једнога она се боји!
Ко може јадап њу да освоји!?
О своме никад не мисли паду,
Исмјева исток — руга с' западу!...

Станко.

Хе! јак је султан, лукав је дужде!
Ми мали, гладни, у сваке нужде...

Деан.

Најмање смрти од глади има
А особито међ орловима!...

Полети оро с висине неба,
Уграби доље све што му треба,
Вине се, гракне и крила стреса,
Свему живоме пр'јети с небеса.

Деан даље све ватреније прориче непобје-
димост Црне Горе. Станко му вели, да је то
незнање ил пуста нада.

Деан.

Ко друкче мисли, тај се препада!

Станко.

Млечић је мудар а силни новац!

Деан.

Наш је књаз Иво чист Црногорац!

Станко.

Ти збиља мислиш остати, кнеже?

Деан.

Остат' да како, погани бјеже!

Станко још уздржава гњев, и справља Де-
ана у Жабљак, да каже, да ће он шјутра стићи,
јер му још није војска дошла, али да Иву ни
слова не каже о њиховом збору. Али Деан не
може га тако оставити: тражи заноснијем го-
вором да му улије вјеру у будућност Црне Горе,
у њену снагу, у њену непобједимост. Станко
му одвраћа, да је Иво остара а Ђорђе да је
слаб, па да ће за њим сва земља поћи.

Деан.

А ће то млади Црнојевићу?

Станко.

Управо, старче, к Отмановићу!

Деан (за себе.)

Ух, злога пута! Удеса злога!

За књаза Ива, владара мога! . . .

Ух, стида, срама! жалосни старче!

С твога огњишта издајство заче!

(Послије дугог ћутања гласно.)

Што је суђено — збити се мора!

Црнојевићи! Црна је Гора

И наша, људи! Спахилук није

Вашега дома и фамилије! . . .

Ако штујемо у лице ваше

Мале фењере уз сунце наше,

Мираз нијесмо ми Црногорци,

Но мученици, крвави борци! . . .

Вјерни смо Богу, дому, слободи

И књазу Иву, главном војводи! . . .

Станко.

Ја имам киту посљедовача,

Моја ће страна бит', кнеже, јача! . . .

Деан.

С тобом ће синко црн камен бити!

С твојом се китом ти застидити!

У тој је кити све пропалица

И скитач, блудник и варалица!

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

Ваља нам сад прећи на тако звану „накладу“,
на књиге, које поједини подузимачи издају на свет.
У Србији је та ствар доведена већ у неки ред; тамо
су и редовни комисионари, који међ народ проту-
рују књижевна дела. И у нас је дошло то у неку
систему, али само што се тиче календара; остале
књиге морају књижарски агенти народу управо да
натурују. А шта се таквом приликом народу нуди?
Статистичар, који ће кад тад имати и књиге да ре-
гиструје, махаће чудновато главом, кад им почне да
бележи наслове.

Почнимо с књигом, која највећма улази у народ,
са календаром. Бог свети може само да запамти она
разна, чудновата имена, која под видом календар-
ским улазе у свет. Осим „Орла“ и „Годишњака“ ни
један календар није ни близу оно, што би требао да
је. У њему су осим црвеног табака обично песме,
које народ и тако већ зна на помет, и још неке

глупаве анекдоте, које народ и не разуме. Све те
ствари пак-штампане су већ давно на другим ме-
стима, те се као повампирени дуси појављују од
времена до времена у књизи, која је у првом реду
позвана, да народу каже што ново, ваљано и па-
метно. Издавачи се извињују тиме, што за јефтину
цену не могу штампати епохалне чланке. Али такве
чланке нико и не тражи у календару, него тражи
лако појмљиве, а издавачу би служило на дику, —
кад и тако црвеном табаку мора да дода и који са
поучним и забавним садржајем — да те испуни
чланцима, који имају вредности.

Но и осталим књигама имало би се много и много
замерити. Пре свега, а и то је знак времена, не
може ваљана књига да нађе накладника. Писац, ако
је рад, да му дело угледа света, мора га издати
или о свом трошку или га бадава уступити ком на-
кладнику. У првом случају утврдио је у дело не

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

само најбољу снагу своју него и новац. Он није ви-
 чај трговати, те мора да напастује своје познанике,
 да се приме растуривања или мора књиге оставити
 ма где, да их мољци једу. Накладници, и поред нај-
 већих процената, неће да узму већи број књига, јер
 — неће себи да граде конкуренцију. Та они једва
 могу и књиге своје накладе да растуре! Писац стоји
 дакле пред нерешеним питањем све дотле, док га
 штампар не опомене, да исплати дуг. Али како?
 Наравно да мора писац онда захватити дубоко у
 свој џеп, да с најкиселијим лицем купи сам своје
 дело. А ипак има писаца, који се не уче туђом ште-
 том, већ хоће сами главом о дувар.

Уступи ли пак писац своје дело накладнику, нема
 бар материјалне штете, него се може — ако је иначе
 идеално удешен — задовољити с моралним добит-
 ком. Накладник као трговац и не рачуна да ће дело
 продати одмах; он је задовољан, ако за две, три го-
 дине бар ухвати рачун; што долази за тим, то му
 је хасна, ако је себи и признао, да му је најглав-
 нија хасна, што је дошао бадава до рукописа.

Накладници не плаћају управо из начела хонор-
 рар, осим за превод рђавих а каткад и добрих ро-
 мана. А какви су ми и ти хонорари! Обичан Ђата
 заради више, него најхитрији превађач, па ма како
 се трудно. Узгред ћу да споменем још једну окол-
 ност, која чудновату сенку баца на саме превађаче,
 Ти се броје такођер међу књижевнике а преводе дела,
 која су већ једаред изашла, само што их друкче
 крсте. То показује или незнање или несавесност. На
 сваки начин је несавесност претежнија, јер од куд
 то, да превађач даје квизи *други* наслов, кад је
 превод већ ту, и то с правим насловом. Тако се
 публика обмањује и отуђује.

Али накладници су ради, да што јефтиније дођу
 до дела. Најјефтиније је пак, кад за дело не плате
 ништа. Ала се ту онда прештампава! Још и бож' по-
 мози, ако се прештампају стари, добри списи; али
 родољуба, ком изобраажење свог народа лежи на срцу,
 мора да боли, кад види, да излазе књиге из гроба,
 које је и само време добротворним плаштом покрило.
 Ту се виде дела, пред којима човеку стане памет,
 јер се њима рачуна на неискуство и предрасуде у
 народу, и место да их полиција забрани, она про-
 лазе још понајбоље.

Но ја не мислим да бацам сву кривицу на на-
 кладнике. Што они неће да штетују, то је бар при-
 родна ствар. Крива је у многим и наша публика,
 јер неће књиге да купује. Кицош ће платити за
 лепу огрлицу и неколико форината, гиздава госпа
 за китњасте дроњке и више, мокар брат за вино
 још више а карташ за туђег кеца тек више. На-
 равно, да се онда нема новаца и за књиге! Још ће
 се наћи у салону, на средњем столу, по која лепо
 увезана књига, а та је онда — албум са фотогра-
 фијама. Волио бих, да могу да завирим у гдекоје и
 гдекоје куће, па да видим, је ли тамо „На селу и
 прелу“, та Адамовљева књига, која нам је скоро као
 мана с неба пала. Па „Шест приповедака“ Л. К.
 Лазаревића! Па приповетке Мите Живковића! Је-
 дина „Певанија“ Змај-Јована — али то је и Змај-
 Јован! — леже на столу; али... али их — чисто
 се бојим рећи — да није и то са лепих корица...

Бадава се муче књижевници, бадава троше и дар
 и новац, кад им дела нико не чита и не купује.
 Та ваљда не пише књижевник само за књижевника!
 А скоро да је тако.

Милан Савић.

(Свршиће се.)

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

VIII.

У Бечу 30-га Јануарија по Р. 1817.

Пречестниџишии Господине
 мени любезниџишии и високопочитаемий!

Ономадне самъ вам' послао едно повелико писмо
 у Србским' новинама. Садъ Вам' ево јављамъ весе-
 лий гласъ: Г. Копитаръ и Давидовиџъ увѣбравају ме,
 да ћемо у почетку идућег мѣсеца априлија почети
 печатати Србскій Рѣчникъ у Типографіи
 Димитрија Давидовића. Само не казујте ни-
 коме јошт' засадъ. Давидовиџъ васъ поздравља и

моли, да му пошлѣте еданъ аков добре шљивовице,
 да подмаже коегдѣ. Пошлѣте е у Новий Садъ пѣ-
 гову уяку Исааку Груићу et Comp., а онъ е нѣму
 опремити. Успите у тај аковъ и на мой рачунъ не-
 колике холбе: зашто немамъ више него 3 путеле,
 пакъ самъ и одъ нѣи три обрекао одну дати Гагићу
 на путъ, а одну ћемо попити докъ подѣ: дакле
 онда само една остае мени и Г. Копитару.

Хайде садъ на тенану да вам' пишемъ што годъ
 за Хлою Чужеродну: Вы кажете, да за мене у Ре-
 сави цвѣта Венера. Како ћу я оставити Вашъ Вѣст-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пикъ (или вѣсникъ по нашему) пакъ да идемъ у Ресаву? Може бити ви ћете рећи чекај! Хе! не лишши, магарче, докъ трава нарасте. Знате ли Ви, да е мени ово већ тридесета година? Ова Хлоя не врло лепа (мало већа од Сосе Антонине), али е заиста добра и поштена, да не може боли ни поштенија бити; никаква Любосава на свиѣту неможе мене онако любити и почитовати, као она што бы мене любила (и што ме люби) и почитовала. Она се већ зна прекрстити као и ја — и надѣо самъ јој име Милица. Ако народностъ мою могу одузети и умалити коекакве љивте и непријетљи мои, то да знате, да ја и не маримъ за њу: Ја мислимъ: да се ја и потурчимъ сутра, да бы мои сви

пријетљи и онда говорили, да самъ ја правий Србљин свагда бмо, и да љу непрестано бити. Зар не можете Ви мени благословити едну Хлоју? Та то бы мени и Младенъ допустио. Ел' да ћете и Ви? Какво ћемо име надѣсти Србском' Рѣчнику? Рѣчникъ, Словаръ и Лексиконъ, то е све мало. Сокровище мислѣй рода најболѣ бы было, али ево сјасета: што сокровище не'ма у мом' Рѣчнику! Микели е свой Рѣчникъ назвао Благо илиричкога езика. Ја самъ радъ штогодъ ново да у насъ буде: измислите ви неколико имена пакъ ми пошљите. Поздравља васъ Г. Копытаръ. Одпишите ми на предъашнѣ писмо. Будите здрави и весели.

Вукъ.

ЛИСТИЊИ.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Алекса Карановић из Београда позивље на претплату на књигу: „Трговачка писма“, коју је он по најстручнијим писцима саставио и за наше прилике удесио. Биће то „ручна књига целокупног знања трговачког за свакога, а нарочито за трговце, трговачке помоћнике, занатлије, фабричаре, железничке чиновнике и економе! Поред трговачке кореспонденције биће у тој књизи детаљно изведено и најновије двоструко трговачко књиговодство талијанског и францеског система а биће у њој изведени практични примери и задатци за укњиживање свију могућих случајева у трговачке књиге, са објашњењима о билансирању свију књига при крају године и напослетку ће се изложити и књиговодство за занатлије. Цео садржај књиге биће подељен на ових дванаест одсека: 1. Историја трговине. 2. Трговачки земљопис. 3. Главни основи народне економије. 4. Индустија и фабричарство. 5. Опште науке о трговини. 6. Средства за светски саобраћај. 7. Државна економија. 8. Двоструко и просто књиговодство и кореспонденција. 9. Рачуноводство. 10. Терминологија. 11. Познавање робе. 12. О трговачком и меничном праву. Поједини ће одсеци бити подељени на делове, по поред тога ће се на крају сваке књиге доносити разне белешке из светске трговине, разни саопштаји за трговце-путнике, извештаји о иноземној трговини робом и о најновијим саобраћајним средствима. У први ће мах излазити редовно сваког месеца по једна свеска од три до четир штампана и автографисана табака а доцније по две свеске. Цена је свакој свесци 1 динар. Претплата се шаље само издавачу у Београд.

— Изашла је и седма свеска књигѣ за народ из задужбине Петра Коњевића. Тој је свесци садржај: „Бранич од зараза.“ За народ написао др. Милан Јовановић-Батут.

— У 134. свесци Народне библиотеке браће Јовановића настављена је приповетка И. Крашевскога „Крваво знамење,“ а у 135. су свесци започети „Мрњачевићи и Грбљановићи.“ Превод са црквено-словенскога из српске историје Јована Рајића.

— Из штампарије „Напредне Странке“ у Београду изашла је неки дан нова књига: Ручни рад у мушкој школи. Сувремено педагошко питање, од Срет. М. Аџића, Г. Уз књигу је додан лик великог педагога Јована Амоса Коменског а подељена је књига овако: 1. Увод. 2. Историјски део. 3. Стање ствари у садашњици. 4. Разни правци. 5. Завршетак и у додатку књижевност.

— У „Београдским Општинским Новинама“ и у Загребачком „Србобрану“ читамо, да ће 15. о. м. у Београду под власништвом и уредништвом Милојка В. Веселиновића почети излазити књижеван лист „Српство“. Лист ће тај доносити историјске и етнографске расправе и студије, путописе, описе старина по српским земљама, народне обичаје, песме и „све оно из српског друштвеног живота, што сачињава и карактерише српску народност, што расветљава друштвени живот Срба из најстаријих времена па до данас“. „Српство“ ће засада излазити двапут на месец, 1. и 15., на великом табаку у осмини а цена му је до краја ове године за Србију, Црну Гору, Македонију, Босну, Херцеговину, Далмацију, Банат, Бачку, Славонију и Арбанију пет а за остале земље осам динара. Претплата се шаље власнику и уреднику у Београд у Обренову улицу бр. 2. или Коети Шуменковићу, трговцу, у Београд у Београдску улицу бр. 16.

— Из „Одјека“ дознајемо, да је изашла књига: Рашка и њено непосредно суседство, узето са географскога и војнога гледишта. Написао Ст. Грујић, генералштабни мајор у миру у Београду.

— 10. о. м. изашао је у Старом Бечеју први број „Гласа Народа“, сеоског листа за народну поуку, којем је власник и уредник Панта Поповић. Као што је познато, излазио је лист под истим именом, и истим уредником и са истим правцем пре десетак година овде у Новом Саду као недељни лист. И сад ће излазити сваке недеље а цена му је 4 фор. годишње. — У доидућем месечном прегледу своје осврнућемо се опширније на тај лист а дотле ћемо пред собом имати, ако бог да, још три броја му.

— У Прашкој „Политици“ у подлиску бројева 231. и 232. од ове године изашао је немачки превод приповетке Л. К. Лазаревића „Све ће то народ позлатити!“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Преводилац је Фрања Селак а наслов је преводу „Das Volk wird Alles vergelten“.

— У извештају велике гимназије Загребачке за прошлу годину школску написао је професор Миливој Шрепел опширну расправу о акценту и метру јуначких народних песама, где језик тих песама (на стр. 7.) назива хрватским језиком, (на стр. 16.) штокавачким дијалектом. Зар се манија „младенаца“ и у науци већ разманула? Та бар добро се зна, како је Вук те песме своје изреком назвао а по тима је, вели поштовани писац, ту расправу своју и написао, као што ни сам не могаде а да одмах у првом реду то не забележи. — Расправу је ту одобрило поверенство строгих испита факултета философског у Загребу. Прештампана је и засење и стоји 60 новчића.

— Накладом књижаке браће Јовановића у Панчеву изашао је ово дана у српском преводу роман Мавра Јокајије „Патер Петар“. Превод је тај управо прештампан из подлиске „Заставе“ од године 1884. На наслову књиге стоји, да је роман с мађарског превео М. А. Јовановић, по то није у ствари сасвим тако, јер је добар део, и то од одељка „Митошински спахија“ па до одељка „У главој доба, кад вештине лете“ — а то је од стране 58.—175. у тој књизи — превео уредник овог листа. — Књизи је цена 70 новчића.

С М Е С И Ц Е.

(Епизоде из живота покојнога Листа.) Херман Јосиф Ландау издао је још године 1864. у Прагу четврто поправљено и умножено издање своје књиге: *Neuer deutscher Hausschatz für Freunde der Künste und Wissenschaften*, у којој о појединим славним музичарима, књижевницима и уметницима у авбучном реду саопштава занимљиве белешке. Има дабогне у књизи тој и о великану Фрањи Листу неколико пртица, од којих читаоцима нашим у преводу доносимо ове:

1. У петнаестој својој години бавио се Лист у Лондону па га одведу славном френологу Девилу и прикажу као дерана, који није ни за шта и ни у чему не показује вештине. Модили су френолога, да испита дубању Листову те да извађе правац, у којем би ијоле било наде да ће се Лист развити. Тек што је Девил површно опишао Листу дубању, као да га је нешто текнуло, живо запита: „А јесте ли покушали већ музику с њиме? Ја бих вам одлучно саветовао то!“

2. Како се из једног описа Галовог музеја у Паризу може видети, тај отац френологије поприлично је предсказао каснији развитак Листов. У томе музеју наиме има међу осталим и снимак главе Листове. Под-а-њ је Гал својом руком написао: Ванредно развијен орган за музику; здраво изравити органи подражавања, појезије и способности образовне.

3. Кад се Лист, кога су у Берлину обожавали, оданде кренуо, полети женскиња нека, кршећи руке, с расплетеном косом, за влаком па се стане гурати кроз гледаоце једнако вичући: О Листе мој, како ми могаде то учинити? Врати ми срце моје, свирени човече!“ Напослетку падне сиротица у

САДРЖАЈ: Стара књига. Песма од Војислава. — Ратник. Приповетка из народа. Од Ђ. Јовановића. — Пртице угљеном. Од Хенрика Шенкјевича. С пољског превео Рајко. — Девети дан. Путничка успомена. Од Л. Томановића. (Наставак.) — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике (Наставак.) Од Милана Савића. — Листак. Писма Вука Стев. Караџића Лукијану Мушицком. Износи на јавност Миливоје К. Бранковић. VIII. — Листини. Књижевне новости. — Смесице. — Читуља. — Афорисми. — Исправак.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

невест. Притрче јој па је понесу у кућу, али се још на улици разјасни привор. Женска је та наиме била прерушен ђакела. — Невина та шала — примећује ту Ландау — боље се допала, него све оне пресне шале и зајетке, које су даље ишле, по што дозвољава пристојност.

4. У новинама „Allgemeine Zeitung“ год. 1839. била је о Листу белешка једна, која је са тако фантастичном, бомбастичном и ексалтованом маниром била стесана, да се манита екстаза та сасвим лепо могла сматрати као дело будале првог реда. Ландау је мислио, да из тог чланка извади најлуђе, најгрђе фразе, али је, вели, био у неприлици, није знао, где да почне а где да престане; но круна, вели, лудости отприлике је ово, где одушевљени оцењивач кличе: „Листов дух обухвата све велико, и растеже сваку мисао, коју је најпре ухватио, градно у свим димензијама, док мисао та за садашњу генерацију не постане и сувише циновска те он исцупи свет изазивљући више чуђења него дивљења, колебајући се у времену, али сигуран вечности“. — Добро назите — вели ту Ландау — то тај критичар каже за човека, који свира у гласовир. Кога ту трбух не заболи, тај нема трбуха.

Ч И Т У Љ А.

Вилхелм Шерер, немачки литерарни историчар, умрло је ово дана у Берлину. Шерер се родио 26. априла 1841. у Шенборну у Доњој Аустрији; био је 1872.—1877. професор немачке литературе у Штрасбургу а од то доба па све до смрти своје у Берлину. Најглавније му је дело: „Историја немачке књижевности“, које је почео излазити год. 1880. Осим тога је написао историју немачког песништва у 11. и 12. веку, „Почетке немачког романа у прози“ и др.

Умрло је Максимилијан Волфганг **Дункер**, немачки историчар. Дункер се родио 1811. у Берлину. Главно му је дело: „Geschichte des Alterthums“ (пето издање тога дела изашло 1878—82. у 7 свезака). Осим тога је на темељу архивалних повеља написао много расправа о пруској историји.

А Ф О Р И С М И.

(Римски.)

Фино одбијање је полудоброчинство. Публилије Сир.
Човечји род живи за неколицину људи. Лукан.
Кајање због учињеног зла је скоро невиност. Сенека.
Пре него изиђеш пред свет, опреми се. Дионисије Катон.
Највећа је несрећа за богаташа, што мисли, да га љуби Сенека.

Исправак. У прошлом се броју на страни 1071. у 23. реду одозгоре поткрала штампарска погрешка; стоји тамо „Вршачке куле“ а треба „Врдничке куле.“ — Погрешке пак на страни 1062. сасвим доле, које се увукле услед тога, што је уредник овог листа иза последње ревизије морао отпутовати а слог се расуо, лако ће пажљив читалац моћи ректификовати сам себи. Само је нужно, изрично споменути, да је на тој страни у 7. реду од доле погрешно казано и з м е н у о, него да треба из м е т н у о.